

Gondolatok
„A K+F tevékenység ösztönzői és minősítése”
címmel megrendezett ankétról

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala 2012. október 10-én „A K+F tevékenység ösztönzői és minősítése” címmel szakmai ankétot rendezett. Az ankét apropóját a Kutatás-fejlesztési Minősítési Eljárás Módszertani Útmutatójának bemutatása szolgáltatta. A rendezvényre a Direct-Line Kft. is meghívást kapott, így cégünket dr. Reith János, ügyvezető és dr. Kovács Zoltán, k+f üzletágvezető képviselte.

Bár a rendezvény ankétként került megszervezésre (az ankét szó a francia enquête szóból származik, jelentése: valamely közérdekű kérdés megvitatására rendezett nyilvános értekezlet), ennek ellenére sajnos sem a módszertani útmutató, sem a K+F tevékenység ösztönzési rendszerének valódi vitájára nem került sor. Miután a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala az ankét zárásaként jelezte, hogy várja az érintettek kérdéseit, észrevételeit, a Kutatás-fejlesztési Minősítési Eljárás Módszertani Útmutatójával és a rendezvényen elhangzottakkal kapcsolatos véleményünket az alábbiakban tesszük közzé.

Miért érezzük úgy, hogy meg kell szólalnunk?

Vállalatunk 1991. óta működő vállalkozás, amely a kutatás-fejlesztés mellett gyártással és ezen saját termékek forgalmazásával is foglalkozik, így az innovációs lánc teljes körű kiépítését megvalósító modellnek is tekinthető. A rendezvényre történő meghívásunkat talán a kutatás-fejlesztés területén elért és elismert eredményeink indokolták.

Örömmel konstatáltuk, hogy létrejöhet egy olyan fórum, amelyen a hazai innováció ösztönzését célzó megbeszélések, viták kaphatnak teret. Szívesen vettünk ebben részt, mert a versenyszféra, a hazai tulajdonú vállalkozások érdekeinek a képviselője rendkívül fontos volna.

Üdvözljük, hogy az elmúlt évben a Hivatal és több külső szakértő bevonásával készült egy hazai munka, amely kísérletet tesz k+f lényegét megvilágítani. Önmagában már az a tény is pozitív, hogy az ez év elején életbe lépett törvényi változás lehetőséget teremt a k+f projektek előzetes minősítésére. Így végre az is bebizonyosodik, hogy egy kutatási projekt k+f jellegét előzetesen is meg lehet állapítani, s nem csak utólag, mint ahogy ezt a korábbi években az adóhatósági állásfoglalásokban olvashattuk.

Tapasztalataink alapján ki kell jelentsük, hogy igen nagy szükség van a kutatás-fejlesztéssel kapcsolatos fogalmak helyes értelmezésére. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az a nagyon helytelen és káros gyakorlat, amely ma a k+f és a tudományos minősítések rendszerét jellemzi.

A k+f és az innováció hazai ösztönzésével maximálisan egyetértünk, azonban rögtön fel kell tenni azt a kérdést is, hogy ennek az ösztönzésnek mi a célja. Az innovációra és a k+f -re történő költségek növelése ugyanis nem cél, hanem csupán egy eszköz lehet. Itt kell azonban megjegyezzük, hogy az igazán eredményes innovációt nem a támogatás, hanem annak állami és/vagy piaci megrendelése viszi elő-

re. Az innovatív megoldások tehát nem apasztják a pénzforrásokat, hanem éppen ellenkezőleg, új lehetőségeket teremtenek a megtakarításra és a jövedelem termelésére. Számos olyan kiváló fejlesztés van ma is hazánkban, amelynek az ország javára való hasznosítása nem további források bevonását, hanem éppen ellenkezőleg, források megtakarítását tenné lehetővé. Sokkal nagyobb hiba már meglévő eredményeket nem hasznosítani, mint új megoldások keresésére a támogatásokat csökkenteni.

Nem lehet elfogadható stratégiai cél az, hogy az ország a jelenlegi gyakorlatot folytatja, legfeljebb az innováció fejezetben minden korábbinál több pénz kíván elkölteni. Ezen többlet források ugyanis várhatóan csak még inkább felgyorsítják azt a kedvezőtlen folyamatot, amely a közelmúltban is egyre csökkenő számú új eredményre vezetett. Az eddigi innovációpolitika a hazai k+f eredményeket jó esetben nyersanyag formában engedte külföldi kezekben hasznosulni, rossz esetben pedig külföldre üldözte, vagy még rosszabb megoldásként idehaza hagyta a feltalálókat éhen halni. A tapasztalataink ugyanis azt mutatják, hogy még azon kevés hazai innovatív ötlet nagyobbik része is, amit a nyomorunkban kitaláltunk, külföldön valósult meg, mindenfajta anyagi haszna ott képződött meg.

A cél lehet az is, hogy az innováció, s azon belül a k+f az ország válságból való kilábalását segítse elő, vagyis az itthon megszülető új tudományos eredmények az ország gazdaságát gyarapítsák, az itt élő emberek életszínvonalát emeljék. Az egyre mélyülő fizikai és szellemi elszegényedés, az erkölcsi hanyatlás megállítása, s egy fordított irányú folyamat beindítása valóban csak megújulás eredményeként képzelhető el. A társadalom egészét érintő innovációt követően keletkezik csak reális esély új versenyképes termékek és technológiák fejlesztésére és elterjesztésére. Ez szükséges ahhoz is, hogy az ország újra egyenrangú félként jelentkezessen be a nemzetközi munkamegosztásba.

Cégünk tavasszal rendezett egy konferenciát „Közös cél: a valódi innováció 2.” címmel, amelynek előadásait ajánljuk minden érdeklődő figyelmébe. A cégünk honlapján ezek az előadások az alábbi linken érhetők el:

<http://www.dldh.hu/cegunkrol/letoltheto-anyagok/konferenciak/letoltheto-eloadasok/kozos-cel-a-valodi-innovacio-2>

Rátérve az előzetesen kiküldött írásos anyag megvitására, az alábbi főbb szempontokat tartjuk fontosnak megtárgyalni.

Kinek készült az útmutató?

Mint az ismertető előadáson elhangzottakból kiderült, az útmutató a minősítést igénybe venni szándékozó vállalkozások számára készült. Ebből a szempontból újra átvizsgálva a dokumentumot, sok olyan felesleges információ van benne, ami közvetlenül nem a tartozik a Hivatalhoz kérelemmel fordulókra.

Amennyiben azonban - mint ahogy az egy kérdésre adott válaszból kiderült- a bírálatokat elkészíteni hivatott szakértőknek is ezen útmutató alapján kell dolgozniuk, akkor bizony nagyon sovány az anyag. Szakértőként egy ilyen útmutatóval nagyon keveset tudnánk kezdeni, s talán még sértve is éreznénk magunkat, hogy ilyen szintű tudásra rászorulónak tart a Hivatal.

Felmerülhet természetesen egy olyan címzetti kör is, amely e két érintett csoporton kívüliekből áll. Véleményünk szerint ez esetben pedig megint csak egy másfajta tartalom volna indokolt.

A magunk részéről a k+f mibenlétének meghatározását még számos pontosító és megértést segítő szemponttal egészítenénk ki. Ugyanis a k+f tudományos módszerek alkalmazásával folyó munka, amelyre vonatkozóan egy sor olyan követelmény fenn kell még álljon, ami a kutatás-fejlesztés esetében is jogos elvárás. Ilyen például az objektivitás, a logikai következtetések rendszere, a verifikációra vonatkozó szabályok, stb. Az újdonságérték önmagában nagyon kevés, s ráadásul tudományos igényességgel értelmezhetetlen és megoldatlan éppen úgy, mint az eredeti és a modell közötti hasonlóság, vagy éppen az azonosság kérdése.

Titkossági szempontok

Roppant nagy hiányosságnak tartjuk, hogy az anyagban a nemzeti érdek, a titkosság kezelésének a szempontjai és a megoldásai szinte semmilyen módon nem jelennek meg.

Ha valóban úgy gondoljuk, hogy a kutatás-fejlesztés nemzetstratégiai szempontból kiemelten fontos terület, s az innováció fogja az országot abból a súlyos válságból kisegíteni, amibe önhibánkból kerültünk, akkor óriási hiba volna a k+f projekteket a minősítés érdekében az itt leírt módon dokumentálni. Ha megnézzük ugyanis, hogy mi mindenre ki kell térnie egy kérelemnek, akkor ennél alaposabb listát még egy ipari kém se készíthetne.

Egy ipari kémet nagyobb szerencse nem is érhet annál, mint hogy egy állami hivatal előírásai alapján a kérdőív kitöltése érdekében az összes fontos adatot, a projekt során elvégzendő feladatot a kutatók kényszerűen írásban is összefoglalják.

Éppen a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának kellene leginkább figyelembe vennie azt a tényt, hogy milyen fontos érdek fűződik a k+f eredmények hazai hasznosításához. Nem kellene sem egyéni, sem pedig országos szinten különböző címek és rangok megszerzésével megelégedni, hanem sokkal inkább az anyagi előnyök és hasznok kellene domináljanak. Éppen ezért azt állítjuk, hogy egy végig nem gondolt, a k+f igazi lényegét nem ismerő, rendkívül naiv szemlélet hívta életre már önmagában azt a szabályozást is, amely ennek a módszertani útmutatónak a szükségességét megfogalmazta.

Ezzel a kérdéskörrel összefüggésben felmerül az a kérdés is, hogy a projektek leírásával kapcsolatba kerülő SZTNH munkatársak és külső szakértők milyen garanciát kell vállaljanak a titoktartást illetően.

Az anyag megfogalmazásainak a kritikája

Az anyagban található meghatározások egyrészt önmagukban, másrészt a belőle kimaradt szempontok miatt azt a szemléletet erősítik, mintha a k+f egy piszkos anyagiaktól mentes, az egyetemes emberiséget szolgáló fennkölt szféra volna. Ha megnézzük a tudományos eredmények értékelésének világát, egy teljesen torz, s egyre torzuló mércét látunk. A magas impaktfaktorú publikációk egyre inkább adóforintokból finanszírozott fizetett hirdetések, amelyekből kiadók élnek meg jól. A tudományos dolgozatok pedig egyre kevesebb közvetlenül hasznosítható eredményt tartalmaznak.

Szögezzük le, hogy a k+f célja nem az új ismeret önmagáért való megszerzése, egyfajta szellemi kielégülés elérése, mint a múlt század eleji tudomány szemléletben is kezdett már ez erőteljesen megváltozni. Az a fő cél, hogy ezek az új ismeretek eszközként szolgáljanak új értékek előállításához, addigi problémák új módon való megoldásához. A fő hangsúly a tevékenységen, az ismeretek alkalmazásán, s nem pedig ezen ismereteken magukon, s még kevésbé ezek dokumentálásán kell legyen, mint ahogy azt nap mint nap tapasztaljuk. Ahogy a szerszámos táskák sem dolgozik magától, úgy a tudományos ismeret sem.

A valódi kutató munkájának nem egy dolgozat elkészítése a célja, hanem éppen ellenkezőleg, mindaddig nem volna célszerű nyilvánosságra hozni az eredményeket, de még azt a tényt sem, hogy milyen témakörben folyik a kutatás-fejlesztés, amíg a hasznosítás a megfelelő szintre el nem jutott. A világ fejlettebb és okosabb részén ezt ma így csinálják.

A hazai viszonyok között sajnos jogosan éber gyanakvásunk alapján az az érzésünk, mintha a fogalmak tisztázása helyett sok ponton az útmutató célja éppen az olvasó összezavarása volna annak érdekében, hogy a Hivatalon kívül senki ne érezhesse magát kompetensnek annak a viszonylag egyszerű kérdésnek a megválaszolására, hogy mi is a k+f munka lényege.

A deklaráltan mindenki számára készült anyag túl hosszú, nem fogja mindenki végigolvasni és megérteni. A keretes példákat talán célszerűbb volna szisztematikusabban felépített formában egy mellékletben elhelyezni.

Sok ponton eléggé körülményes, zavaros a megfogalmazás, már-már magyarról-magyarra fordítás szükséges hozzá. Nehéz egy átlagos képességű embernek megérteni a 9. és 10. oldalon „Az újszerűség elvi alapjai és szakpolitikai kontextusa” címszó alatt megfogalmazottakat. Egy rossz fordításból, vagy pedig valakinek az írói munkásságából származhat az itt található néhány bekezdés.

A példák között számos olyan taxatív felsorolás van, amely könnyen értelmezhető félre, így sok utólagos felesleges vitára adhat alkalmat.

Megérne egy alaposabb elemzést az a kérdés is: Milyen mértékben kell már előrehaladott legyen egy-egy k+f projekt ahhoz, hogy a feltett kérdéseket egyáltalán meg lehessen válaszolni.

Hiányosságok

Az útmutató elnevezés arra enged következtetni, hogy segítségével minden olyan kérdés megválaszolásában segítségére van a használójának, amely a kérelem kitöltése és elbírálása során egyáltalán felmerülhet. Ebből a szempontból megvizsgálva a művet, számos hiányosság fedezhető fel. Ebből legyen elegendő csak három nagyon különböző típusú konkrét példát megemlíteni:

A módszertani útmutató nem képes kezelni az előre nem ismert szereplőkkel végrehajtott szándékozott kutatásokat.

Az anyagban sok helyen van definiálatlan, vagy nagyon is bizonytalan tartalmú fogalom, hasonlóképpen ahhoz, mint amilyen maga a definiálni kívánt innováció és kutatás-fejlesztés kifejezések. Így végül az útmutató több ponton is sajnos sokkal inkább a bizonytalanságot növeli, mint a szabályozást segíti elő. Ilyen pl. 3.2.2. pontban a „Nyilvánvalóan lehetetlen célra irányul” kitétel. Ki képes eldönteni, hogy mely cél nyilvánvalóan lehetetlen? Ehhez kapcsolható szorosan az a jogos felvetés is, hogy milyen kártérítési felelőssége van a Hivatalnak arra az esetre, ha egy-egy projekt megítélésében téved?

Nem derül ki az anyagból az sem, hogy milyen garancia van arra, hogy kellő felkészültséggel rendelkező helyen és módon kerülnek elbírálásra a projektek!

Akkreditáció

Nem a módszertani útmutató készítőnek a hibája, de a magunk részéről nem látjuk értelmét a projektenkénti minősítések rendszerének. Meggyőződésünk, amit már régóta mondunk is, hogy a k+f tevékenységet végző szervezeteket, cégeket kellene akkreditálni, s nem minden egyes témát minősíteni. Egy jó hasonlattal élve, a szállítmányozás sem úgy működik szerencsére, hogy minden egyes szállítási projektet minősíteni kell, hanem megfelelő jogszabályok kiadásával biztosítják a rendszerét.

Az útmutató részletes bemutatását célzó ankét nem megingatott, hanem még inkább megerősített ebben a hitünkben. A lényeges eltérés megállapításának lehetősége esetén a minősítés valójában szinte semmire sem ad garanciát. Még egy közönséges, rutin műveletnek tekinthető tervezési és kivitelezési feladatot sem lehet kisebb-nagyobb eltérés nélkül megvalósítani, még inkább igaz ez egy számos kockázattal járó k+f projekt esetében.

Nem vagyunk tehát egyáltalán meggyőződve arról, hogy a jobbizonytalanság megszüntetését a projektek leírt módon való minősítése fogja eredményezni. Egyrészt a minősítési eljárás az egzakt definíciók hiányában maga a bizonytalanság, másrészt pedig léteznek ennél sokkal egyszerűbb megoldások is.

Sokkal egyszerűbb és hatékonyabb volna a k+f szervezetek akkreditációja, s ez szolgálná jobban a kutatói és kutatási szabadságot is. Az akkreditáció azt hivatott igazolni, hogy egy adott k+f szervezetnél megvannak a k+f munka végzésének a személyi és tárgyi feltételei. A k+f munka lényegét pont az adja, hogy egy sor dolgot nem lehet előre megtervezni. Így a projektek azon a módon való részletezé-

sét, ahogy azt a kérdőív elvárná, szinte lehetetlen elkészíteni anélkül, hogy az ember ne kockáztatná a lényeges eltérés megállapíthatóságát.

Ösztönző rendszer kialakítása

Tudomásul kellene mindenkinek vennie, hogy normális körülmények között a kutatás-fejlesztés az oktatáshoz hasonlóan egy olyan rendkívül produktív tevékenység, amelynek az a sajátossága, hogy a felgyorsult világunk ellenére még ma is relatíve nagyon hosszú a megtérülési ideje. Éppen ezért a politika a múltban is túlságosan gyakran nyúlt az ehhez szükséges források elvonásához, mert ennek következményei nem azonnal, hanem csak hosszabb idő távlatában jelentkeztek. S ez a hosszabb távon jelentkező következmény a múltban elkövetett hibák miatt egyre nagyobb nehézségeket okoz nekünk a jelenben.

Nem csak a politikusok, hanem a tudós társadalom, a k+f szakma képviselői és az azok körül bábáskodó „elit” is inkább visszaélt, mint élt ezzel a hosszú távon megtérülő tulajdonsággal. Miután nincsenek igazán jó mérési módszerek a k+f munka befejezetlen beruházás állapotában való értékelésére, ezért sikerült elfogadtatni a megszokásból folyamatos támogatást nyújtó politikusokkal, hogy érdemi eredményeket ne kérjenek számon.

Az innovációt elősegíteni hivatott szabályozás azért sem megfelelő, mert az egyes szereplők között káros kihatással járó érdekellentéteket generál. Ennek következményeként a többség feláldozza a saját maga hosszú távú érdekeit a rövid távú érdekei oltárán. Saját tapasztalataink alapján jól igazolhatóan például az NKTH a k+f minősítések során nem a járulékok helyben való felhasználásban volt érdekelt. Az általa kiadott szakvéleményeiből ez messziről látszott. Hasonlóképpen igaz, hogy pályázatok lebonyolításával megbízott közreműködő szervezetek sem abban érdekeltek, hogy a kifizetéseket a szerződés szerinti ütemben teljesítsék, hanem sokkal inkább abban, hogy késleltessék azokat, s ehhez jó ürügyeket találjanak ki. A kreativitás tehát nem a projektek eredményes lebonyolítására, nem a dolgok segítségét szolgáló intézkedések megtalálására irányul.

Állásfoglalás

A k+f munka lényegét illetően állásfoglalásokat igyekszünk begyűjteni az akadémiai és egyetemi szféra különböző képviselőitől és az illetékes hatóságoktól. Az állásfoglalás azt kísérel meg megértetni és elfogadtatni, hogy a k+f munka lényege nem valamifajta írásmű elkészítése, hanem maga a k+f tevékenység, amelynek esetlegesen megszülető eredményét aztán a gyakorlatban hasznosítani is lehet. Az állásfoglalás szövege az alábbi linken található:

<http://www.dldh.hu/cegunkrol/letoltheto-anyagok/innovacio/vallalati-innovacio>

Nem meglepő módon a k+f-et művelő professzorok széles köre maximálisan igazat adott nekünk abban, hogy a k+f munka lényege nem valamifajta dokumentáció elkészítése, hanem maga az érdemi munka. Ugyanakkor ugyancsak nem túl meglepő módon a hivatalok, hatóságok kerülték a válaszadást.

Összefoglalás

Összefoglalva a fentieket tehát úgy látjuk, hogy feltétlenül szükség volna arra az alkotó jellegű párbeszédre, esetenkénti vitára, amely a hazai kutatás-fejlesztés, innováció ügyét szolgálja. A kutatás-fejlesztés körül bábáskodó szervezeteknek ugyanakkor fel kellene ismerniük, hogy csak az az innováció hasznos igazán, ami hazai gazdasági növekedést, hazai termelést eredményez. A publikációs lista bővítéséért végzett cikk és tanulmányírás nem ezek közé tartozik, pedig sajnos laikus körökben már -már ezt tartják a kutatás-fejlesztés eredményének .

Nagyon fontos megértenünk, hogy nem célravezető a szellemi értékeink kiárusítása, elpocsékolása. Ha nem óvjuk kellőképpen a fejlesztési eredményeinket, mi több, kifejezetten bátorítjuk azok korai fázisban, külföldön történő értékesítését, a saját jövőnket éljük föl. Igazi gazdasági hasznot egy-egy fejlesztés akkor hoz, amikor termelésbe állítjuk. Ha ez nem idehaza történik, nem hazai vállalatok által, a munkánk eredményét más fogja learatni, más ország gazdasága fog belőle fejlődni.

Az útmutatóval kapcsolatban vázlatosan kifejtett megállapításainkon túl a legfontosabb észrevételünk mégiscsak az, hogy a legtisztább helyzetet, a nagyobb fokú alkotói szabadság megteremtését, ezzel párhuzamosan az adókedvezményekben megjeleníteni szándékozott ösztönzők jó felhasználását az akkreditáció intézményének a bevezetése jelentené.

Tisztelettel

dr. Reith János
ügyvezető igazgató